

РЕЦЕНЗІЯ

рецензента, к.психол.н., доцента Кузнецової Марії Маратівни
на дисертаційну роботу **Мартиненка Євгенія Олександровича**
«Формування резильєнтності майбутніх психологів засобами
психологічного тренінгу в процесі професійної підготовки»

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 053 – Психологія

Детальний аналіз дисертаційної роботи Мартиненка Є.О. на тему «Формування резильєнтності майбутніх психологів засобами психологічного тренінгу в процесі професійної підготовки», що представлена для захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії у Національному технічному університеті «Харківський політехнічний інститут», дає змогу сформулювати узагальнений висновок щодо актуальності обраної теми, рівня аргументованості наукових положень та достовірності отриманих результатів, а також надати комплексну характеристику дисертаційного дослідження.

1. Актуальність теми та зв'язок з науковими планами і програмами

Дисертація Мартиненко Є.О. має очевидну актуальність у сучасних умовах війни та соціально-психологічної нестабільності, коли потреба у професійній психологічній допомозі значно зросла. Психологи виконують ключову роль у підтримці різних категорій населення, проте їхня діяльність супроводжується ризиком емоційного виснаження та вторинної травматизації. Саме тому резильєнтність постає як критично важлива якість, що забезпечує ефективність і професійне довголіття, а її формування має починатися ще на етапі університетської освіти. Автор дослідження аналізує еволюцію наукових уявлень про резильєнтність, враховує внесок зарубіжних і українських учених та окреслює наукову проблему — розробку теоретично обґрунтованої моделі й тренінгової програми для розвитку резильєнтності майбутніх психологів

2. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Дисертаційне дослідження виконано на кафедрі педагогіки і психології управління соціальними системами ім. академіка І. Зязюна Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» відповідно до науково-дослідної теми «Розвиток лідерських компетентностей здобувачів вищої освіти в системі підвищення якості їх підготовки» (№ ДР 0124U004395), у межах якої здобувачем проаналізовано роль резильєнтності як особистісного ресурсу та умови ефективного лідерства й фахового розвитку майбутніх психологів.

3. Наукова новизна одержаних результатів

Дисертація містить наукову новизну, з найбільш суттєвих здобутків роботи слід відзначити:

- вперше розроблено та апробовано цілісну програму психологічного тренінгу з формування резильєнтності майбутніх психологів у процесі фахової підготовки, що ґрунтується на соціоекологічному підході та інтегрує когнітивно-поведінкові, рефлексивні та комунікативні методи і техніки; доведено її статистично значущу ефективність за показниками стресостійкості, адаптивності, оптимізму та емоційного інтелекту;

- вперше побудовано теоретичну модель формування резильєнтності майбутніх психологів засобами психологічного тренінгу, яка відображає взаємозв'язок між внутрішніми захисними факторами (оптимізм, самооцінка, адаптивність, емоційний інтелект, мотивація, комунікабельність, стресостійкість, лідерство) та зовнішніми (педагоги, соціальне оточення, середовище закладу вищої освіти);

- уточнено зміст поняття «резильєнтність майбутніх психологів» як динамічного процесу відновлення й особистісного зростання в умовах стресу та труднощів, що включає комплекс розвивальних внутрішніх ресурсів, важливих для ефективного здійснення фахової діяльності;

- набули подальшого розвитку теоретичні положення щодо ролі психологічного тренінгу у формуванні особистісно-професійних якостей

майбутніх психологів; принципи проєктування тренінгових програм з розвитку резильєнтності у студентському середовищі; критерії та діагностичний інструментарій оцінки сформованості резильєнтності у здобувачів вищої освіти.

4. Практична цінність одержаних результатів та рекомендації щодо їх подальшого використання

Практична значущість результатів дисертації полягає у можливості прямого застосування авторської програми психологічного тренінгу «Резильєнтність психолога: від внутрішніх ресурсів до професійної стійкості» та комплексу психодіагностичних методик у системі підготовки майбутніх фахівців. Запропонована 64-годинна програма може бути інтегрована в освітній процес спеціальності «Психологія» через практичні заняття, семінари та спеціальні тренінги. Розроблений комплекс критеріїв і показників забезпечує психологічним службам університетів можливість здійснювати моніторинг рівня резильєнтності студентів. Теоретичні положення та емпіричні дані дослідження також мають прикладне значення для оновлення навчально-методичного забезпечення дисциплін «Основи психологічного тренінгу», «Психологія стресу», «Психогігієна» та «Психологія особистості». Основні результати вже впроваджені у навчальний процес кафедри педагогіки і психології управління соціальними системами ім. академіка І. Зязюна НТУ «ХП

5. Повнота викладення матеріалів дисертації в наукових працях, які опубліковані автором

За результатами дослідження дисертаційної роботи опубліковано 8 наукових праць, з них 3 статті у наукових періодичних фахових виданнях України та 5 матеріалів апробаційного характеру, включаючи публікації у міжнародних виданнях. Таким чином, дисертаційне дослідження постає як завершена й самостійна наукова праця, результати якої роблять вагомий внесок у розвиток психології особистості, освітньої та практичної психології, а також психології розвитку

6. Аналіз змісту дисертації. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих в дисертації

Робота Мартиненко Є.О. є завершеною науковою роботою, що містить анотацію українською та англійською мовами, вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел (148 найменувань) та додатки. Загальний обсяг роботи становить 181 сторінку, з них 165 сторінок основного тексту, 18 таблиць.

Дисертаційна робота спрямована на теоретичне обґрунтування сутності та структури резильєнтності майбутніх психологів, розробку та емпіричну перевірку ефективності програми психологічного тренінгу як засобу її формування у процесі професійної підготовки.

Об'єкт дослідження – процес формування резильєнтності майбутніх психологів у системі їх професійної підготовки у закладах вищої освіти.

Предмет дослідження – психологічний тренінг як засіб цілеспрямованого формування резильєнтності майбутніх психологів.

У першому розділі дисертації здійснено теоретико-методологічний аналіз проблеми резильєнтності майбутніх психологів: простежено еволюцію наукових уявлень від трактування її як вродженої риси до розуміння як процесу взаємодії захисних і ризикових факторів; визначено специфіку професійної резильєнтності та запропоновано теоретичну модель із п'яти компонентів, що інтегрує процесуальний, системний, ресурсний і соціоекологічний підходи.

Другий розділ присвячено методичним засадам: розроблено програму психологічного тренінгу «Резильєнтність психолога: від внутрішніх ресурсів до професійної стійкості» (64 академічні години, 8 модулів), описано методи й техніки, а також визначено критерії та комплекс із дев'яти валідних психодіагностичних методик для оцінки рівня резильєнтності.

У третьому розділі представлено емпіричне дослідження на вибірці 188 студентів спеціальності «Психологія» НТУ «ХП», із поділом на експериментальну (n = 98) та контрольну (n = 90) групи. На констатувальному

етапі середній рівень резильєнтності становив $M = 21,69$ (при максимумі 40), 74,5 % учасників мали середній рівень, а 55,9 % — підвищену стрес-симптоматику. Після формувального експерименту ефективність програми підтверджено за допомогою t-критерію Стьюдента та χ^2 Пірсона.

Висновки логічно узгоджуються з отриманими результатами й відповідають вимогам до дисертаційних робіт на здобуття ступеня доктора філософії. Список літератури охоплює 148 джерел, що відображає широту опрацювання вітчизняних і зарубіжних досліджень

7. Достовірність отриманих результатів та висновків

Достовірність отриманих результатів ґрунтується на чіткій відповідності між визначеною метою, завданнями та обраним методологічним інструментарієм.

8. Оформлення дисертації, дотримання вимог академічної доброчесності та повнота викладення наукових положень та результатів в опублікованих працях

Дисертація виконана з дотриманням вимог академічної доброчесності, отримані результати дають підстави говорити про оригінальність роботи. У тексті містяться авторські ідеї, і не виявлено використання ідей інших науковців без посилання на їх роботи. Основні ідеї автора та результати дослідження викладено у 3 фахових статтях та 5 апробаційних публікаціях.

9. Недоліки та зауваження до дисертаційної роботи

Окрім позитивних акцентів дисертаційного дослідження було встановлено наступні зауваження:

1. Теоретична модель формування резильєнтності майбутніх психологів засобами психологічного тренінгу налічує 8 внутрішніх захисних факторів резильєнтності, проте в роботі відсутнє теоретичне обґрунтування саме такої кількості та складу факторів.

2. Принцип психологічної безпеки у роботі розкрито та обґрунтовано на теоретичному рівні, зокрема визначено його значення для ефективності тренінгового процесу. Водночас його практична реалізація представлена

узагальнено, без достатньої деталізації конкретних процедур, етичних аспектів, технік і алгоритмів забезпечення безпечного групового середовища, що могло б підсилити прикладний характер розробленої програми.

3. У дисертації проведено лише пре-тест і пост-тест оцінку ефективності тренінгової програми, тоді як відсутній аналіз динаміки змін протягом самого тренінгу. Зокрема, не здійснювалася проміжна діагностика після закінчення певних модулів. У зв'язку з цим не має можливості простежити, на якому етапі програми відбуваються найбільші позитивні зміни, а також визначити, які саме модулі дають найбільший внесок у формування резильєнтності.

4. У роботі недостатньо розкрито роль тренера, зокрема, не визначено вимоги до його професійної підготовки, ключових компетентностей, особистісних якостей та критеріїв готовності до проведення тренінгу з майбутніми психологами. Оскільки досвід і особисті характеристики тренера можуть суттєво впливати на ефективність програми, ці аспекти можуть стати предметом подальших досліджень і уточнення.

Зазначені зауваження мають рекомендаційний характер і не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційної роботи.

10. Висновки

Дисертаційна робота Мартиненка Є.О. є завершеним науковим дослідженням, що містить обґрунтовані результати, вирізняється науковою новизною та відкриває перспективи для подальших наукових пошуків. Тема дослідження відповідає галузі знань 05 – «Соціальні та поведінкові науки» та спеціальності 053 – «Психологія».

З огляду на актуальність теми, отримані висновки та практичну значущість роботи, можна стверджувати, що дисертаційна робота Мартиненка Євгенія Олександровича «Формування резильєнтності майбутніх психологів засобами психологічного тренінгу в процесі професійної підготовки» відповідає вимогам 6, 7, 8, 9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціальної вченої ради Закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії»

від 12.01.2022 р. № 44 та вимогам до оформлення дисертації МОН України від 12.01.2017 № 40, а сам автор, Мартиненко Євгеній Олександрович, заслугове присудження йому наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 053 «Психологія».

Рецензент – к.психол.н, доцент,
доцент кафедри педагогіки і
психології управління соціальними
системами

Кузнецова Марія

Кузнецова Марія
Підпис
ЗАСВІДЧУЮ:
НАУКОВИЙ СЕКРЕТАР
НАЦІОНАЛЬНОГО-ТЕХНІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
"ХАРКІВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ"
Кузнецова Марія
"30" квітня 2026 р.

